

Lidia Derfert-Wolf
Biblioteka Główna Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy
Stowarzyszenie EBIB
lidka@utp.edu.pl

Konferencja naukowa Biblioteki Uniwersyteckiej w Olsztynie „Ewolucja nowych przestrzeni bibliotecznych. Od założeń do praktyki”

Słowa kluczowe: budownictwo biblioteczne, przestrzenie biblioteczne

Biblioteka Uniwersytecka w Olsztynie działa od 2007 r. w nowym, funkcjonalnym budynku. Z okazji 10-lecia jego otwarcia zorganizowano konferencję naukową „[Ewolucja nowych przestrzeni bibliotecznych. Od założeń do praktyki](#)”, która odbyła się w tej właśnie bibliotece w dniach 14–15 września 2017 r. Celem konferencji była analiza wykorzystania szeroko pojętej przestrzeni bibliotecznej, rozumianej przez organizatorów jako przestrzeń architektoniczna, ale również społeczna, wirtualna, kulturalna, dydaktyczna i naukowa. Zagadnienia zmieniającego się kształtu przestrzeni bibliotecznych, w ścisłym związku z ewoluującymi funkcjami bibliotek i formami ich działalności, przedstawiono na konferencji w trzech blokach tematycznych: zmiany w przestrzeni architektonicznej bibliotek, przestrzeń naukowa i wirtualna oraz przestrzeń społeczna.

Otwarcia konferencji dokonali Dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej w Olsztynie (BUWM) – dr Scholastyka Baran oraz Prorektor ds. Nauki UWM – prof. dr hab. Jerzy Jaroszewski. Uczestnicy konferencji wysłuchali łącznie 25 referatów w trzech sesjach tematycznych (w tym dwóch równoległych) oraz 6 wystąpień sponsorów, którzy nawiązywali do tematyki konferencji, szczególnie przestrzeni wirtualnej, w której użytkownicy bibliotek korzystają z promowanych przez nich narzędzi i zasobów elektronicznych. Analizując architekturę budynków bibliotecznych i ich przestrzenie, wielu prelegentów odwoływało się do dziesięciu cech i kryteriów określonych przez bibliotekarza Andrew McDonalda i do dziesięciu zasad budownictwa bibliotecznego sformułowanych przez architekta Harry’ego Faulknera-Browna.

Wykład inauguracyjny zatytułowany *Od świątyni po targowisko: o różnorodności (w) przestrzeni biblioteki* wygłosił Bartłomiej Homiński z Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej, skupiając się na różnorodności form architektonicznych, wykorzystaniu przestrzeni, integracji usług i identyfikacji wizualnej oraz szukaniu równowagi pomiędzy świątynią nauki (sacrum) a targowiskiem różnorodnych usług (profanum). Podkreślił kluczowe znaczenie wyobrażenia nastroju miejsca, jakim jest biblioteka, już na etapie projektowania, cytując architekta prof. Marka Budzyńskiego, który stwierdził, że [...] *nastrój miejsca, w którym ludzie się spotykają w sposób bezpośredni, twarzą w twarz oraz to, co to miejsce sobą wyraża, jest istotą biblioteki*¹.

¹ HOMIŃSKI, B. *Od świątyni po targowisko: o różnorodności (w) przestrzeni biblioteki*. W: *Ewolucja nowych przestrzeni bibliotecznych. Od założeń do praktyki* [online]. 2017 r. [Dostęp 18.10.2017]. Dostępny w: <http://przestrzen.bibliotek.pl/wp-content/uploads/2016/05/HominskiB-OdSwiatyniPoTargowisko.pdf>.

Pierwszą sesję merytoryczną – *Zmiany w przestrzeni architektonicznej bibliotek i ich wpływ na jej funkcjonowanie* – moderowała Ewa Kobierska-Maciuszko z Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, a rozpoczęła ją Scholastyka Baran, prezentując historię powstania „jubilat”, budynku Biblioteki Uniwersyteckiej UWM w Olsztynie – jego stan obecny, a w tym dane techniczne, nowe miejsca i udogodnienia, przestrzeń społeczną, ale również nowe usługi w tzw. przestrzeni wirtualnej. Prelegentka określiła BUWM jako przestrzeń komunikacji, integracji, nauki, wymiany wiedzy oraz spotkań towarzyskich. Zwróciła też uwagę na tendencje zmian w przestrzeniach bibliotecznych (na podstawie raportu Association of Research Libraries (ARL) z 2014 r., czyli tzw. przestrzeniach *next-gen*, w których dominują pomieszczenia do wspólnej nauki, laboratoria, *makerspaces* (twórcze, praktyczne działania), laboratoria wizualizacji, laboratoria gier i laboratoria filmowe.

Ewa Adaszyńska z Biblioteki Uniwersytetu Zielonogórskiego przedstawiła przegląd koncepcji budownictwa bibliotecznego, poczynając od kanonów w ujęciu historycznym, aż do najnowszych tendencji. Zaprezentowała wiele przykładów ciekawych bibliotecznych rozwiązań architektonicznych, powołując się na największe nazwiska w tej dziedzinie, podkreślając przy tej okazji znaczenie biblioteki dla sukcesu miasta. Wskazała też na nastrój panujący w bibliotece oraz procesy zachodzące w świecie globalnym, jako istotne czynniki wpływające na projektowanie przestrzeni bibliotecznych. Małgorzata Szubrycht zaprezentowała w swoim wystąpieniu trzykondygnacyjny budynek Biblioteki Głównej Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni, omawiając zagospodarowanie przestrzeni i dane techniczne.

Z kolei Kazimierz Adamczyk z Biblioteki Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy przedstawił swoją bibliotekę, funkcjonującą w nowej siedzibie od 2013 r. – projektowanie budynku przy współdziałaniu bibliotekarzy, wyposażanie nowego obiektu i jego funkcjonowanie w pierwszych latach. Witold Kozakiewicz z Centrum Informacyjno-Bibliotecznego Uniwersytetu Medycznego w Łodzi omówił przemiany infrastrukturalne, funkcjonalne i mentalne w swojej bibliotece, odnosząc je do działań rewitalizacyjnych w Łodzi. W interesujący sposób przedstawił na tym przykładzie ideę przechodzenia od biblioteki jako miejsca na zbiory do biblioteki jako miejsca kontaktów międzyludzkich, tworzenia wiedzy i realizacji wielu procesów. Zwrócił również uwagę na możliwości szerszego włączenia się w istotne inicjatywy na uczelni, m.in. dzięki utworzeniu Strefy Wiedzy i Innowacji. Monika Curyło z Biblioteki Wydziału Filologicznego UJ również zaprezentowała swoją placówkę w nowej przestrzeni, omawiając organizację jej działania oraz wyniki badania satysfakcji użytkowników przeprowadzone po roku jej funkcjonowania. Uzyskane opinie pozwoliły na wprowadzenie dalszych udogodnień, innowacji i praktycznych rozwiązań.

Agnieszka Bobruk z Dolnośląskiego Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej we Wrocławiu oraz Danuta Gurdak z Biblioteki Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie przedstawiły na przykładach zasady projektowania i architektury zrównoważonej w bibliotekach akademickich z wolnym dostępem do zbiorów. Wychodząc od koncepcji zrównoważonej architektury, zrównoważonego kampusu oraz tzw. zasady 6 L (*longevity, loosefit, low energy, location sensitive, likeability, loveability*), w której kładzie się nacisk na: trwałość, elastyczność, energooszczędność, uwzględnienie

lokalizacji, pozytywne wrażenia estetyczne stałych użytkowników i osób z zewnątrz, autorki zdefiniowały bibliotekę zrównoważoną. Jest to placówka zlokalizowana w centrum miasta, w dobrej relacji do pozostałych obiektów uczelni i czerpiąca z innych, otaczających ją obszarów aktywności, powstała z poszanowaniem dla środowiska przyrodniczego. Przestrzeń biblioteki zrównoważonej powinna gwarantować prawidłowe jej działanie, komfortowe środowisko pracy, nauki i czasu wolnego, dobrze wpływające na nastrój i kreatywność oraz dostosowane do potrzeb i oczekiwań różnych kategorii użytkowników. Zbiory w wolnym dostępie powinny być zorganizowane według przyjaznej klasyfikacji, aprzestrzenie zasobów połączone z czytelniami w strefach wolnego dostępu oraz miejscami do pracy indywidualnej i grupowej, z możliwością rearanżacji. Prelegentki skonfrontowały swoje biblioteki z tymi ideami.

Po przerwie obiadowej i spacerze po urokliwych – innych niż bibliotecznych – przestrzeniach miasteczka uniwersyteckiego Kortowo, kontynuowano obrady w dwóch równoległych sesjach. Jedną z nich moderowała Ewa Adaszyńska, a zainaugurowała Renata Samotyj z Naukowo-Technicznej Biblioteki Narodowego Uniwersytetu „Politechnika Lwowska”, która w imieniu własnym oraz Iwanny Woronkowej z Katedry Wzornictwa Architektonicznego tej samej uczelni, przybliżyła problemy bibliotek ukraińskich, a w szczególności projektowanie przestrzeni bibliotecznej. Na wybranych przykładach zaprezentowała czynniki warunkujące jakość funkcjonowania biblioteki, a w tym planowanie przestrzeni bibliotecznej: społeczno-polityczne, finansowo-gospodarcze i społeczne. Z kolei Gabriela Skoracka z Biblioteki Europejskiego Centrum Solidarności zaprezentowała swoją placówkę, przedstawiając na wstępie – w kontekście historycznym – budynek Europejskiego Centrum Solidarności, a następnie imponującą bibliotekę z przestrzenią edukacji, strefą spotkań i relaksu, strefą spotkań po godzinach i przestrzenią ekspozycji. Grażyna Jaśkowiak z Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego przedstawiła nowy budynek swojej biblioteki, równolatki BUWM. W prezentacji pokazała wyposażenie wewnątrz i omówiła dziesięcioletnie doświadczenia z perspektywy ich wykorzystania. Bogumiła Konieczny-Rozenfeld z Biblioteki Głównej Wojskowej Akademii Technicznej w Warszawie opowiedziała natomiast o *modernizacji swojej biblioteki, która miała miejsce 4 lata temu, przytaczając wiele nowych funkcjonalności, ale również problemów powstałych już na etapie projektowania i później – wykonania.*

Równoległą sesję – poświęconą również fizycznej przestrzeni bibliotecznej, moderowała Małgorzata Świrad z Dolnośląskiego Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Pierwsza wystąpiła Ewa Szczepankiewicz z Centrum Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej, która podjęła zagadnienie kształtowania wewnątrz i przestrzeni architektonicznych bibliotek w kontekście ich dostępności dla osób dotkniętych dysfunkcjami. Poruszyła przy tym istotne aspekty – rolę technologii (np. dostęp do zbiorów zdigitalizowanych) oraz rolę zarówno architekta, jak i właściciela oraz zarządcy nieruchomości. Elżbieta Czyżewska i Katarzyna Regulska z Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu omówiły zmiany przestrzeni w swojej bibliotece, poczynając od 1990 r., kiedy oddano do użytku nowy budynek, aż po ostatnie lata, kiedy podjęto wiele modernizacji, zainspirowanych m.in. pobytami autorek w bibliotekach zagranicznych w ramach programu Erasmus. Ciekawie przedstawiły możliwość zastosowania marketingu sensorycznego przy zagospodarowywaniu przestrzeni bi-

bliotecznej, np. wykorzystania zmysłu zapachu czy dotyku. Tematykę modernizacji budynku bibliotecznego podjęły też Małgorzata Florianowicz i Agnieszka Milewska z Biblioteki Głównej Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego, podkreślając znaczenie uwzględniania indywidualnych potrzeb użytkownika, prosząc go wręcz o opinie przy projektowaniu wnętrza. Autorki wystąpienia omówiły również badania satysfakcji użytkowników biblioteki, uwzględniające ocenę nowych przestrzeni. Lidia Mikołajuk z Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego zaprezentowała nietypowe rozwiązanie – funkcjonowanie biblioteki w dwóch połączonych ze sobą gmachach, jednym z 1960 r. (obecnie zmodernizowanym) i drugim, nowoczesnym z 2006 r., w którym dominują przestrzenie do udostępniania zbiorów oraz organizowania wystaw, konferencji, szkoleń itp.

Obrady merytoryczne pierwszego dnia zakończył spacer po mieście ze zwiedzaniem „Muzeum Nowoczesności” w zrewitalizowanym Tartaku Raphaelsohnów, w którym zobrazowano rozwój cywilizacyjny Olsztyna i regionu. Zwieńczeniem dnia była uroczysta kolacja w Browarze Warmia, podczas której wysłuchaliśmy bardzo fachowego i przepelnionego pasją wystąpienia piwowara na temat procesu warzenia piwa.

Drugiego dnia obrady rozpoczęły się w ramach kolejnej sesji merytorycznej zatytułowanej *Przestrzeń naukowa i wirtualna* – moderowanej przez Bogumiłę Konieczny-Rozenfeld. Jako pierwszy wystąpił Andrzej Koziara z Centrum Informacji Naukowej i Biblioteki Akademickiej (CINiBA) w Katowicach, który podzielił się refleksjami na temat zmian w usługach bibliotecznych, będących następstwem rozporządzenia Parlamentu Europejskiego z 2016 r. w sprawie ochrony danych osobowych (RODO). Prezentację zadedykował zarządzającym bibliotekami, bibliotekarzom projektującym i wdrażającym usługi informacyjne, bibliotekarzom mającym bezpośredni kontakt z czytelnikami oraz nadzorującym pracę bibliotek naukowych. Przedstawił w niej praktyczne rozwiązania na etapie wdrażania RODO w CINiBA, a w tym zidentyfikowane i potencjalne czynności przetwarzania danych osobowych w bibliotekach. Katarzyna Pełka-Smętek z Biblioteki Politechniki Lubelskiej (BPL), w imieniu własnym i Ewy Matczuk zaprezentowała przestrzeń wirtualną BPL (witryna biblioteczna, zasoby elektroniczne, zdalne usługi informacyjne itp.) oraz wyniki badań użytkowników na temat jej postrzegania.

Justyna Jerzyk-Wojtecka z Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego przedstawiła – na podstawie artykułów notowanych w Library, Information Science and Technology Abstracts – mało znane zagadnienie wykorzystania w przestrzeni bibliotecznnej technologii rzeczywistości rozszerzonej (ang. *augmented reality*), łączącej świat realny z cyfrowym i różniącej się od rzeczywistości wirtualnej tym, że nie buduje wirtualnego świata, a jedynie rozszerza realny o elementy wirtualne, wygenerowane za pomocą grafiki komputerowej. Rzeczywistość rozszerzoną można zastosować w organizacji zbiorów i procesie wyszukiwania, do rozwoju mobilnego dostępu do zasobów czy w metodach nauczania. Małgorzata Świrad z Dolnośląskiego Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu i Jadwiga Wojtczak z Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej dokonały porównania swoich placówek, biorąc pod uwagę budynki, struktury organizacyjne i realizowane zadania oraz sporządziły listę różnic (np. rodzaj zbiorów, złożoność systemu bibliotecznno-informacyjnego, struktura organizacyjna) i podobieństw (np. regionalny charakter, jednostki pozabiblioteczne

w strukturze, godziny otwarcia, dostosowanie do potrzeb niepełnosprawnych). Katarzyna Maćkiewicz z Biblioteki Uniwersyteckiej UWM w Olsztynie dokonała analizy przestrzeni naukowej na przykładzie swojej biblioteki, wymieniając elementy związane z obsługą nauki w przestrzeni architektonicznej (czytelnie dziedzinowe, informacja naukowa, wypożyczalnia międzybiblioteczna, pokoje pracy indywidualnej, sale dydaktyczne, antresola, ogród zimowy) oraz wirtualnej (zbiory elektroniczne, szkolenia i warsztaty, kanały komunikacyjne, strona WWW, dokumentowanie dorobku naukowego pracowników uczelni).

Ostatnią sesję – *Przestrzeń społeczna bibliotek* – poprowadziła Marzena Świgoń z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, a zainaugurował Roman Wojciechowski z Miejskiej Biblioteki Publicznej w Sopocie, który w bardzo interesującej formie – filmu, którego narrator wcielił się w rolę odwiedzającego bibliotekę i odkrywającego różne jej oferty i zakątki – zaprezentował funkcjonowanie i przestrzenie architektoniczne Sopoteki, której inspiracją była sopocka plaża z zielonym pasem wzgórz oraz kosztami plażowymi. Prelegent zwrócił też uwagę na ogromny wzrost wykorzystania biblioteki w jej nowej siedzibie (ok. 6 tys. nowych zarejestrowanych użytkowników!). Helena Olszewska z Biblioteki UAM w Poznaniu zaprezentowała na nowo zaaranżowane przestrzenie w swojej bibliotece i projekty, w kontekście wypełniania roli kulturotwórczej oraz misji społecznej, czyli budowania miejsc spotkań ludzi (w świecie realnym) i nawiązywania relacji między nimi, przy czym miejsca te mają służyć społeczności lokalnej, niezależnie od ról pełnionych przez ich członków. Podzieliła się refleksjami z funkcjonowania m.in. Czytelni Komiksów oraz realizacji projektu *W bibliotece wszystko gra*.

Agnieszka Kościelniak-Osiak z Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie (BUW) omówiła działania Oddziału Promocji, Wystaw i Współpracy BUW w odniesieniu do przestrzeni BUW. Celami tych działań jest dbałość o wizerunek biblioteki i jakość usług, promocja zbiorów oraz współpraca z instytucjami zewnętrznymi. Podając przykłady aktywności w tym zakresie, dowiodła, że przywoływana często na tej konferencji relacja sacrum i profanum w budynkach bibliotek ma ścisły związek w tak atrakcyjnych gmachach jak BUW, poprzez wydarzenia uczelniane czy wynajem pomieszczeń. Obrady zakończyło wystąpienie Katarzyny Bikowskiej z BUWM, które zaprezentowała przestrzeń społeczną w swojej bibliotece, nazywając ją „biblioteczną strefą komfortu” i powołując się na koncepcję biblioteki jako tzw. trzeciego miejsca. Przytoczyła formy aktywności kulturalno-edukacyjnej BUWM, w tym ciekawe projekty: *Biblioteka Kulturalna*, *Biblioteka Podróżnika* czy *rozGrywki w Bibliotece*. Prelegentka porównała również badania użytkowników w zakresie wykorzystania przestrzeni społecznej, prowadzone w latach 2010–2011 oraz 2016–2017. Wyniki pokazały, że obecnie przestrzeń ta odgrywa największe znaczenie jako miejsce nauki (cichej i indywidualnej oraz zespołowej), spotkań towarzyskich, kontaktu z kulturą, budowania więzi społecznych oraz jako strefa komfortu, a w przyszłości powinna być częścią centrum informacji naukowej.

Należy przyznać, że – mimo pojawiających się na wielu konferencjach referatów dotyczących budownictwa bibliotecznego – organizatorzy przywołanej konferencji poświęcili dwa dni obrad wyłącznie temu tematowi, nadając mu nowoczesny wymiar i traktując przestrzenie biblioteczne szeroko, czyli nie tylko jako pomieszczenia fizyczne, ale również świat wirtualny. I nie tylko przestrzeń do nauki i studiowania, ale również miejsca spotkań czy orga-

nizowania imprez bibliotecznych. Przedstawione referaty i dyskusje towarzyszące obradom potwierdziły słusność współistnienia „świątyni nauki” i targowiska różnorodnych usług niebibliotecznych. Być może nie wszyscy się z tym zgodzą, ale wyżej podpisana głosuje za wizją wyrażoną w dyskusji przez Ewę Kobierską-Maciuszko, aby nie bronić sacrum, otwierać się, a nawet serwować kawę i... zrobić konkurencję dla Starbucksa.

Organizatorom należą się słowa uznania za dbałość o wszystkie szczegóły, bardzo dobrą atmosferę i przyjęcie we wzorcowej bibliotece, zlokalizowanej w przepięknym, unikatowym miasteczku akademickim.